

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת בבא בתרא - דף קכ

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

שאלה בהקדש ותרומה

הביאה הגמ' שנחלקו ב"ש ובי"ה האם יש אלה בהקדש. ביאר הרשב"ם את דעת ב"ה שיש שאלה בהקדש, כמו שיש שאלה בנדרים, ובנדרים כתיב לא יחל דברו והוא הדין לכל הקדשות שאם שחט קדשים בחוץ ונתחייב כרת ואח"כ הלך אצל חכם להתיר לו הקדשו ומצא לו פתח של חרטה ועקר את ההקדש מעיקרו ועבדיה חקדשו טעו, איגלאי מילתא למפרע דלא הוה הקדש מעולם ופטור מכרת. והוא הדין לכל דבר הקדוש במוצא שפתיו כגון תרומות ומעשרות דאי בעי מיתשיל עלייהו וחוזרים לטיבול כדאמרין בנדרים בשיליהו פרק הנוזר מן הירק. דבר מחודש מאוד כתב הרשב"ז נדרים ד, ח שאם **אכל** תרומה וכבר נתחייב עליה, יכול להישאל עליה וכך יעלה לו שאכל חולין. צריך תלמוד מה עדיף לו לאכול תרומה, או טבל. אולם כך שיטת הרשב"ז שניתן להישאל אף לאחר אכילה. כדברי הרב"ז יש משמעות אף בברכי יוסף שכג ד"ה אבל חלת א"י. אך להלכה בחז"א (דמאי ד, כא) נקט שלאחר אכילה לא שייך להישאל.

בדרך אמונה (תרומות ד, יז אות קעו) כתב שיכול להישאל על התרומה, אולם זה בתנאי שלא אכל מן הכרי אבל אם אכל מן הכרי לא יתכן שישאל שהרי נמצא אוכל טבל. ואפשר שאילו דיבעד לא מועיל שישאל לאחר שכבר אכל, כיון שאינו בעליו. ועיי"ש בדבריו בציון הלכה, ובביאור'ל שם ג, ד"ה המפריש מקצת התרומה. בחורף שנת תשס" שלחתי לשאלו את הגרשו"ח שליט"א מדוע לא הזכיר בדבריו את הרב"ז הנזכר שניתן להישאל אחרי אכילה, ואמר שכל הפוסקים דחו שיטה מהלכה.

שורש הדין של "הפרת נדרים"

מבואר בדברי הגמ', שלצורך היתר נדרים צריך ג' הדיוטות או יחיד מומחה, עוד ביארו בגמ' חכם מתיר ואין בעל מתיר, בעל מפר ואין חכם מפר.

המקור שחכם מתיר את הנדר, הביא הרשב"ם (ד"ה חכם מתיר) חכם מתיר בלשון מתיר לך, מותר לך, כדכתיב "לא יחל דברו" הוא דלא יחל אבל אחרים מוחלין לו. ולשון היתר משמע להו לרבנן האי לא יחל. וטעם יש לדבר לפי שהחכם אינו מתיר ביום שמעו כמו בעל בלא טענה, אלא ע"י שמוצא לו חרטה ועקר את הנדר מעיקרו, הלכך לא שייך ביה לשון "הפרה" אלא לשון "התרה" שהתיר לו איסור ע"י הוראה וטענה גמורה, אבל בעל מיפר לאשתו ביום שמעו בלא חרטה מגדירת הכתוב כמו והפר את בריתו (זבירים לא) כל דבר קיום הנעקר ומתבטל בלא טעם קרוי הפרה.

לגבי הפרת בעל, ברשב"ם ובימינו משמע שבעל מפר בלשון הפרה, שכך הוא גזירת הכתוב. ולמדנו בכמה סוגיות בש"ס שכוחו של הבעל להפר את נדרי אשתו משום ש"כל הנוזרת על דעת בעלה היא נוזרת". בתורה פרשת נדרי האשה ובת נכרכו באותה פרשה, ויש ביניהם כמה וכמה חילוקי דינים.

כתוב בתורה, (פרשת מטות במדבר ל, ד-ז) "ואשה כי תדר נדר לד' ואסרה אסר בבית אביה בנערה ושמע אביה את נדרה ואסרה אשר אסרה על נפשה והחריש לה אביה וקמו כל נדריה וכל אסר אשר אסרה על נפשה יקום ואם הניא אביה אותה ביום שמעו כל נדריה ואסרה אשר אסרה על נפשה לא יקום וה' יסלח לה כי הניא אביה אתה ואם היו תהיה לאיש ונדריה עליה או מבטא שפתיה אשר אסרה על נפשה ושמעו אשה ביום שמעו והחריש לה וקמו נדריה ואסרה אשר אסרה על נפשה יקום ואם ביום שמעו אשה יניא אותה והפר את נדרה אשר עליה ואת מבטא שפתיה אשר אסרה על נפשה וד' יסלח לה."

מוני המצוות נחלקו, האם הפרת נדרים היא נכללת בכלל מנין המצוות. הרמב"ם (ספר"מ עשה צה) לא שיש מצוה להפר, אלא לדון בדינים כדי שיוכל להפר וכד'. אולם הרמב"ן (בהשנות לספר"מ) כתב, שאין למנוחה בכלל מנין המצוות דאין מצוה מיוחדת אלא היא נאמרה בצורה שלילית שלא נחלל פינו. בחינוך (מצוה תו) מבואר, דבהתרה כדון, יש מצוה. ובהתרה שלא כדון ביטול עשה. ועיי' עוד באריכות, לדעות הראשונים בהגרי"י פערלא על הרס"ג. (עשה קל. עמ' שמה).

גמ' בנדרים (גי, ב ועד, א) יבמות (יש) וכן בגיטין (פג, ב) מבואר **כל הנוזרת על דעת בעלה היא נוזרת**. ומבואר שמחמת זה יכול הבעל להפר את הנדר. בפשטות צריך אפשר להבין, שאדם יודע על דעת חבירו, יהיה הדין כבאשה, שלא צריך הפרה אצל חכם, אלא כל שחבירו אינו מעוניין בנדר, ה"ז הנדר בטל, בדיוק כמו באשה שנוזרת על דעת בעלה ואם הוא לא רוצה, הנדר בטל. ולא צריך הפרה.

אולם הר"ן (נדרים עג, ב) כתב על דבר זה, שהוא שנגת הוראה. רק בבעל חידשה תורה, את ההלכה ש"על דעתו היא נוזרת", שהרי אם היה מצד הלכות תנאים מדוע צריך הפרה. ועוד הפרה בלשונות הידועים. ומדוע יש הלכה של "ביום שומעו". מבואר מהנ"ל שזאת גזיה"כ, כך קבעה חכמתו יתברך בענין ההפרה. אולם אם אדם נוזר על דעת חבירו, ומפרש תנאו, בוודאי שמהני. העולה מדברי הר"ן, שגזירת הכתוב הוא בבעל. הנדר לא בטל מחמת שעל דעתו היא נדרה, אלא זה גזירת הכתוב היות ואשה נוזרת על דעת בעלה, הוא יכול להפר לה.

מאידך דעת הרא"ש בתשובה (כלל י ס"ג, ונראה כך א"ש מהרא"ש בצד הגליון שם) שזה טעם עיקרי, שבעל מפר כי אשה נוזרת על דעתו. ויש שלמדו דאין (תוס' בנדה מו, ב) שהיות ויודעת האשה שיש כח לבעל להפר, היא נוזרת על דעתו.

גמ' יבמות (צ, ב) אמרו טעם אחר, בעל מפר לאשה, התורה נתנה לו כח לזה, כדי שהאשה לא תתגנה עליו. ועיי"ש בפ"י רש"י, ומאירו וברשב"א ובעוד

ראשונים, שדנו האם הוא טעם חדש או שמחמת זה שלא תתגנה עליו, על דעתו היא נוזרת.

כאשר האשה אומרת שאינה נוזרת על דעת בעלה, יש לדון האם יכול להפר לה או אינו יכול. לכאור' אם כדברי הר"ן, יש כאן גזיה"כ, שבעל מפר. אין הבדל, אם עשתה על דעתו או לא. זוהי הלכה שבעל מפר נדרי אשתו. ולכאור' לשיטת הרא"ש ועוד, שיעקר הטעם שהיא נוזרת על דעתו, יש לדון. ועיי' בזה בשו"ת הרשב"א (ח"ד סי' שי) בריטב"א (גיטין פג, ב) בתוס' הרא"ש (נדה מו, ב) ובדבר אברהם (ח"ב סי' יז).

ומעתה צ"ל ע"כ, האב שהניא את ביתו ונדריה מופרים, האם ג"כ הוא מטעם דעת אביה היא נוזרת.

הנה בשו"ת הרשב"א (ח"ד סי' שי) כתב להדיא, שאף באב אמרינן דכל הנוזרת על דעתו היא נוזרת. ועיי' בש"ך ובדרישה (יו"ד סי' שלד) שהביאו גם שעל דעת האב. וכך הביא בשלמי נדרים (נדרים סו, ב) והביא שם ראייה לזה עיי"ש.

אמנם באור שמח (פ"ג מנדרים הל"ט) דן בדברים, ולמעשה נראה שנסאר בכך, לחלק בין אב לבעל. אולם אם נומא כדברי האו"ש, שהאב הוא מחמת מעשי והיא קנויה לו לכל הדברים למזכרה, למעשה ידיה, וכל שבת נעורים של האב, לכן מאותו דין אף מפר נדריה.

בבד קודש (פרק נערה המאורסה) הביא להוכיח מדברי הרמב"ם כדברי האור שמח הנזכרים. שכתב הרמב"ם (פ"ב מנדרים הי"ד) **השוטה אינו מפר בין אב ובין בעל**. ומעתה צריך להשכיל, לאחר שכתב הרמב"ם שהשוטה אינו מפר, מה לו לחלק בין אב לבעל. אולם אם נומא כדברי האו"ש, שהאב הוא מחמת מעשי ידדים ששיכים לו. ובעל הוא מחמת דעתו היא נוזרת. א"כ בבעל היה צד לומר שיכול להפר, אפי' אם הוא שוטה. משום שעל דעת כזו נדרה. קמ"ל הרמב"ם שאין לחלק בין בעל לאב.

סיכום הדף

נושאי: בנות צלפחד. היתר איסור הסבת נחלה.

שמות בנות צלפחד כתובים בתורה בזמן שעמדו לפני משה בנידון של נחלת אביהם, וכתוב לגבי נישואיהם. **"מחלה תרצה וחולה ומלכה ונעה"** (במדבר לו, ו), נכתב לפי הגיל. **"מחלה נעה וחולה ומלכה ותרצה"** (שם כז, א), נכתב לפי חכמתן. ומכאן ראייה **לדברי רבי אמי, וביאר רב אשי**, שזה רק באופן שהזקן הוא מופלג בזקנה, והחכם הוא מופלג בחכמה, **היינו** הקדמת החכם בדין למרות שהוא צעיר זה רק באופן שבאמת מופלג בחכמה. **שיטת רבי ישמעאל**, הכתוב שניה בסדר כתיבתם היות והיו שוות בחכמה. **אמר רב יהודה בשם שמואל**, מעיקר דין הותר לבנות צלפחד להינשא לכל השבטים **לטוב בעיניהם** תהיינה לנשים, **אלא** שנתנה להם תורה עצה טובה "אך למשפחת אביהם". **שאל רבה**, לגבי חיוב כרת באוכל מן הקודשים למדנו "אמור אליהם לדרתיכם" מבואר שיש ציווי לשעה ולדורות. **ומבאר הברייתא** שפירש התבול לשעה ולדורות, היות יש דברים שהצטוו האבות ולא הצטוו הבנים וכן להפך, ואמר בדור הראשון **"וכל בת יורשת נחלה"** היינו איסור הסבת נחלה. והרבה מצוות נצטוו הבנים בכניסה לארץ וכו'. **א"כ מבואר** שיש איסור של הסבת נחלה. **ביאר רבה**, אולם לבנות צלפחד הותר הכתוב להדיא.

ביאר רבא, איסור הסבת נחלה נהג **רק בדור האבות** שנאמר "זה הדבר", כלומר יאה נוהג רק בדור זה. **שאל רבה זוטי** את רב אשי, באיסור שחוטו חוץ נאמר "זה הדבר" האם גם הוא נוהג רק לשעה. **מבאר הגמ'**, שבאיסור שחוטו חוץ נאמר "חקת עולם תהיה זאת להם לדורותם". **עוד שאל**, הרי נאמר "זה הדבר" בהפרת נדרים. **ביאר לו** שלומדים בשחוטו חוץ שנוהג לעולם. **א"כ נלמד** אף לאיסור הסבת נחלה שנוהג לדורות. **ביאר לו רב אשי**, לגבי איסור הסבת נחלה, התורה יכלה לא לכתוב מאומה וממילא ידענו לדורות, **אולם** בהפרת נדרים ושחוטו חוץ בין כך לומדים אחד מהשני לגבי כמה הלכות אחרות. **כשם** שבשחוטו חוץ שכרכו אהרן ובני וכל ישראל, כך בהפרת נדרים. וכמה שהוזכרו בהפרת נדרים ראשי המטות, כך בשחוטו חוץ. **מבאר הגמ'**, **ביאר רב אחא בר יעקב**, הפרת נדרים ע"י ג' הדיוטות. **ומה שנאמר** "ראשי המטות" **כדברי רב חסדא** לדון ביחיד מומחה. והנאמר ראשי המטות ללמד לגבי שחוטו חוץ, **ביאר רב ששת** ללמד שיש שאלה בהקדש, שאם הקדיש ושחט בחוץ וחכם יתיר לו נמצא שלא חייב בדין שחוטו חוץ. **ונחלקו ב"ש וב"ה** האם יש שאלה בהקדש. **לדעת ב"ה** כאמור. אולם **לדעת ב"ש** שאין שאלה בהקדש, **למדו** מ"זה הדבר" ללמד שאינו חייב בשחוטו חוץ על מליקת עוף. **והלימוד בהפרת נדרים**, שחכם מתיר ואין הבעל יכול להתיר למפרע. בעל מפר ואין החכם מפר. **ולמדו ב"ש** שהפרת נדרים בג' הדיוטות (שהם לא למדו **"ג"ש זה הדבר"**), **מבאר הברייתא** (י"דבר משה את מועדי ד' אל בני"י, רבי יוסי הגלילי **אומר** מועדי ד' נאמרו שבת בראשית לא נאמרה. ודעת בן עזאי מועדי ד' נאמרו ולא הפרת נדרים. **רב יוסי בר נתן** לא ידע לפרש את הברייתא, והלך לנהרדעא לשאול את רב ששת, ולא מצאו. הלך למחוזא ומצאו שם **וביאר רב ששת** **לכונה רבי יוסי הגלילי**, המועדים חלויים בקידוש ב"ד, משא"כ שבת קבולה היא, וצריך לכך חידוש מהפסוק היות ופרשת שבת נאמרה בתורה סמוך לפרשת המועדות, היה צד לומר שצריך קידוש ב"ד על השבת, קמ"ל. **והביאור בדברי בן עזאי**, קידוש חודשים צריך מומחים, אולם להפרת נדרים, לא צריך מומחים, ומה שנאמר "ראשי המטות" **ביאר כדברי רב חסדא** שביחיד צריך מומחה.